

Wprowadzenie

Dwunasty tom „Ars Educandi” jest poświęcony światom wyobrażonym. Wielu kojarzy to, co wyobrażone, z czymś nierzeczywistym, czasami nieznaczącym czy niepoważnym. Wyobrażone przeciwstawia się temu, co „tu i teraz”, temu, co codzienne i istotne. W zebranych tutaj tekstach proponujemy inne spojrzenie na to, co wyobrażone. Arkadiusz Peisert we wstępie do książki *Socjologia światów wyobrażonych: fantastyka, gra, rekonstrukcja jako obraz transgresji* zauważa, że „społeczeństwo jest bytem wyobrażonym, ale do którego odnosimy się w swoich postawach, wyborach, zachowaniach” (Adamski, Krzywdziński *et al.* 2015: 11). Człowiek żyje w otoczeniu rozmaitych fikcji – obcuje z literaturą, gramami wideo, reklamami. Lecz nie chodzi tu jedynie o media. To, co wyobrażone, dotyczy wielu innych kwestii, na przykład oczekiwań społecznych, stereotypów oraz – co jest ważne zwłaszcza dla pedagogów – edukacji (zarówno formalnej, jak i nieformalnej).

Poprzez kontakt z fikcją możemy zdystansować się wobec własnych doświadczeń czy aktualnej rzeczywistości. Pozwala nam to na uporządkowanie własnych przeżyć, twórczą refleksję nad nimi. Wyposaża nas wreszcie w narzędzia krytycznego myślenia o zastanym stanie rzeczy (Rodziewicz 2011: 19). Wyobrażenie jest intelektualną odskocznią, która wprowadza nową perspektywę w życie człowieka – i jako takie jest warte uwagi przedstawicieli nauk społecznych. Różne fikcje towarzyszą naszemu życiu, stając się – często w sposób niedostrzegalny – istotnym elementem życia społecznego. Powieści, filmy czy gry wideo są nie tylko formą rozrywki czy artystycznego wyrazu, ale również sposobem obrazowania przez społeczeństwo wyobrażeń na swój temat – diagnozuje dotykające je problemy, obawy i nadzieje. Różne wyobrażone światy mogą także służyć jako istotne narzędzie krytycznej analizy otaczającej nas rzeczywistości, sposób projektowania nowych idei i rozwiązań.

W gdańskiej tradycji pedagogicznej refleksja nad zagadnieniem fikcji wyrasta z prac Romany Miller (Rodziewicz 2011: 13). W artykule *Wychowanie przez świat fikcyjny dla świata rzeczywistego* akcentowała istotność tej problematyki oraz pośrednio sygnalizowała jej doniosłość nie tylko z punktu widzenia pedagogiki, ale też socjologii, psychologii, antropologii. Możliwości interpretacyjne nie kończą się jednak w tym punkcie. Z łatwością można wykazać, że doświadczenia

przekraczające naszą rzeczywistość wpływają na niemal każdą dziedzinę ludzkiego życia. Od spraw codziennych, poprzez rozległe procesy historyczne i polityczne.

Myśl badaczki ma swoich kontynuatorów. W grudniu 2006 roku, przy okazji setnej rocznicy urodzin profesor Romany Miller, na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego odbyła się konferencja naukowa „Wychowanie przez świat fikcyjny dla świata rzeczywistego”. Była ona okazją do spotkania uczonych zainteresowanych problematyką fikcji i wyobrażenia, a także do przypomnienia gdańskich tradycji badawczych w tym zakresie. Wierzymy, że nasza publikacja wpisuje się twórczo w ten nurt refleksji, rozwijając wytyczony przez Romanę Miller i jej kontynuatorów kierunek studiów i poszukiwań.

Bezpośrednią inspiracją niniejszego tomu było także inne wydarzenie: pierwsza konferencja naukowa „Światy wyobrażone a nauki społeczne” zorganizowana 12 maja 2015 roku na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego. Zebrane teksty stanowią owoc tego wydarzenia i są wynikiem refleksji badaczy biorących w niej udział.

Samo wydarzenie miało być impulsem do rekonceptualizacji pojęcia światów wyobrażonych oraz poszerzenia perspektyw ich badania. Zgodnie z tymi oczekiwaniami wystąpienia miały charakter interdyscyplinarnego zaproszenia do badań i analiz, poszerzenia pól badawczych. Reprezentowały różne tradycje metodologiczne i dyscyplinarne, podejmowały rozmaite wątki z zakresu życia zbiorowego, kulturalnego, artystycznego, pogranicza nauki i fikcji oraz zjawisk szeroko pojętej narracji.

Wszystkiemu przyświecało przeświadczenie o szerokim wachlarzu połączeń między sferą wyobrażenia – symboli, znaczeń, opowieści – a światem zwykle określanym jako rzeczywisty. Współczesny rozwój nowych mediów, ze szczególnym uwzględnieniem technologii komputerowej i internetu, wzmacnia dodatkowo te zjawiska, umożliwiając intensywne zanurzenie w przestrzeni wirtualnej, jednocześnie ułatwiając szeroki i niemal nieskrępowany dostęp do wszelkiego rodzaju dóbr kultury duchowej: literatury, muzyki, filmu czy sztuk wizualnych. Nigdy wcześniej tak wielka rzesza ludzi nie dysponowała tak łatwym dostępem do światowego dziedzictwa kultury – z czego zresztą wydajemy się obficie czerpać.

W ten sposób w tomie dwunastym „Ars Educandi” zebrano ważne artykuły dotyczące stanu kultury oraz sfery symbolicznej współczesnego świata.

Tekst Artura Jabłońskiego koncentruje się na doniosłości znaczenia literatury dla tożsamości i rozwoju kultury lokalnej. Analizując literaturę kaszubską, akcentuje jej rolę w procesie kształcenia oraz systemie edukacyjnym. Zwraca przy tym uwagę na zastosowanie języka regionalnego jako wyróżnika społeczności i jej kulturowej autonomii.

W tekście *Obcy jako inny: różne oblicza obcego w literaturze science fiction* Anna Mojsiewicz analizuje obcość jako kategorię społeczną. Ukazuje społeczne kontrasty między kategoriami inności i normalności na przykładzie współczesnej literatury fantastyczno-naukowej, dokonując przy tym syntezy z pogranicza socjologii, filozofii i literaturoznawstwa.

Bartosz Murawski w tekście *Marvel kręci filmy. Shared universe jako nowy trend w kinie hollywoodzkim* analizuje popularny dziś model produkcji filmowych – zwłaszcza wśród ekranizacji komiksów – oraz jego pozycję w przemyśle kinematograficznym.

Dwa kolejne artykuły koncentrują się na problematyce ludzkiej seksualności i jej konstruowania. Tekst Joanny Pacewicz-Biegańskiej jest poświęcony jednemu z przejawów seksualności obecnych w kulturze – pornografii. Autorka opisuje obecne w niej przedstawienia ról płciowych oraz związane z nimi oczekiwania, dokonuje analizy społecznej obecności materiałów pornograficznych i ich znaczenia dla współczesnej kultury.

Maria Woźniak z kolei ukazuje ludzką seksualność w kontekście późnej nowoczesności, jako konstrukt budowany indywidualnie z elementów ogólnodostępnych we współczesnej kulturze. Zwraca przy tym uwagę na rolę nowych mediów jako kanału dostarczającego alternatywnych wzorców budowania indywidualnego doświadczenia własnej seksualności.

Paulina Urbańczyk dokonuje reinterpretacji tradycyjnego, psychoanalitycznego podejścia do analizy snów. Porównując ze sobą śnienie oraz twórczy proces artystyczny, wykazuje ich analogiczność. Proponuje przy tym uznać zdolność do śnienia za jedną z podstawowych funkcji ludzkiego umysłu, powiązaną bezpośrednio ze zdolnością do tworzenia i projektowania.

Nasz tekst – Piotra Prósinoskiego oraz Piotra Krzywdzińskiego – dotyczy tematyki snów w kontekście gier wideo. Ukazujemy, w jaki sposób to medium przeformułowało dostępne w kulturze symbolicznej przedstawienia snów, dostosowując je do swych własnych kanałów przekazu oraz charakterystycznej dla gier poetyki.

Małgorzata Siupik podejmuje analizę stereotypów dotyczących ról płciowych w literaturze dziecięcej. Analizuje pod tym kątem ulubione pozycje książkowe młodych czytelników, wskazując na rolę przedstawionych w nich sposobów postrzegania ról płciowych, obecnych także w zinstytucjonalizowanych formach edukacji.

Martyna Weilandt – współorganizatorka konferencji „Światy wyobrażone a nauki społeczne” – analizuje świat wyobrażony w relacji fan-idol muzyczny, dotykając jednocześnie niezwykle ważnego elementu popkultury, jakim jest muzyka popularna.

Tematykę muzyki kontynuuje Tomasz Lesicki w tekście *Proces rytualny i świat wyobrażony na festiwalach muzycznych*. Opisuje takie ważne kulturowo wydarzenia jak Przystanek Woodstock oraz Heineken Open'er Festival i ujmuje je w paradygmacie antropologicznym i fenomenologicznym.

Autorką przedostatniego tekstu jest Ewa Kubicka – relacjonuje swoje badania dotyczące kontrowersyjnej subkultury skinheadów. Ukazuje ich społeczne postrzeganie oraz rolę, którą w jego kształtowaniu odgrywają przekazy medialne. Zwraca przy tym szczególną uwagę na to, w jaki sposób źródła wiedzy mogą kreować negatywny wizerunek zbiorowości i konstruować określony sposób jej postrzegania.

Pracę zamyka recenzja autorstwa Klaudyny Mikulewicz. Dotyczy ona książki *Digital Literature for Children* pod redakcją Mireia Manresa i Neus Real.

Pragniemy w tym miejscu zaprosić Czytelników do lektury. Jesteśmy przekonani, że zebrane tu teksty stanowią zbiór interesujący i wartościowy – otwierający na nowe sposoby postrzegania nauk społecznych, tematyki kultury, światów wyobrażonych oraz ich problematyki.

Piotr Prósinoski
Piotr Krzywdziński

Literatura:

- Adamski A., Krzywdziński P. *et al.*, 2015, *Socjologia światów wyobrazonych: fantastyka, gra, rekonstrukcja jako obszar transgresji*, Pszczółki: Wydawnictwo Orbis Exterior.
- Rodziewicz E., 2011, *Między wstępem a tekstem. Co robi fikcja w pedagogice Romany Miller i w naszej książce?* [w:] *Wychowanie przez świat fikcyjny dla świata rzeczywistego*, red. E. Rodziewicz, M. Cackowska, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.